

ՏԱՍՆ ԵՒ ՎԵՏԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլ, կես տարվանը 6 ռուբլ:
Առանձին համարները 7 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Մեր հասցեն. Тифлисъ. Редакция «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերէն):

Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնները համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպեկ:

ՆԵՐԿԱՅ 1888 ԹԻՒՆ

„ՄՇԱԿ“

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

Հրատարակվում է Թիֆլիսում, նոյն դիրքով և նոյն պրոպրիետարով: Մեր կը ստանանք սեփական
ՀՆՈՒՍԳԻՐՆԵՐ:
«ՄՇԱԿ» տարեկան գինը 10 ռուբլ է, վեց ամսվանը 6 ռուբլ:
Գրվել «ՄՇԱԿ» կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բարձրակարգ և Բազմաբնույթ փողոցների ան-
կիւնում, Թամաշիւի տանը):
Կայսերութեան ուրիշ քաղաքներէն «ՄՇԱԿ» գրվելու համար պէտք է դիմել հետեւեալ հաս-
ցեով. ТИФЛИСЪ, Редакция газеты «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից. Tiflis, Rédaction du jour-
nal arménien «MSCHAK».

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՇՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱՎՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐԳԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Գաղաքային ընտրութիւն-
ները ներանում. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵ-
ՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Թիֆլիսէն. Նամակ Շվեյցա-
րիայէն. Արտաքին լուրեր.—ԽՈՒՆԻ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵ-
ՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՈՐՈՒՄ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—
ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Թիֆլիսի հայ-կաթօլիկները.

ՆԵՐԳԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԸՆԴՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՆԵՐԿԻՆՈՒՄ

Ներանդից ստացված թղթակցութիւններից երե-
ւում է, որ արդէն այնտեղ քիչ-քիչ պատրաստու-
թիւններ են տեսնուում քաղաքային նոր ընտրու-
թիւն անելու, որը պէտք է տեղի ունենայ մի
կարճ ժամանակից յետոյ:

Շատ ժամանակ չէ, որ ներանը ստացել է քա-
ղաքային ինքնավարութիւն, բայց այդքան ժա-
մանակում էլ, հաւանական է, որ տեղացի հա-
տարակութիւնը հասկացած լինի թէ ինչ մեծ ծա-
ռայութիւն կարող են անել քաղաքային դուռն
և վարչութիւնը ամբողջ քաղաքին, որը տարա-
բարդագործ, դեռ. ևս ամեն կողմից աննախնայելի
զորութեան մէջ է: Նոյն հասարակութիւնը անկա-
կած պէտք է հասկանայ, որ քաղաքային շահերին
աջողութեամբ ծառայելու ուղղակի և անմիջա-
կան կերպով կարված է ընտրութիւնների աջող-
կամ անաջող լինելուց: Եթէ ձայնավորների ընտ-
րութիւնները աջող կը կատարվեն, այն ժամա-
նակ միայն կարելի է յոյս ունենալ, որ դուռնայի
մէջ կը բազման բանիմաց մարդիկ, այն ժամանակ
միայն կարելի է յուսալ, որ վարչութիւնը կը

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅ-ԿԱԹՕԼԻԿՆԵՐԸ

(Նիւթեր հայ-կաթօլիկութեան պատմութեան)

Եթէ մի գաւառացի հայ-կաթօլիկ առաջին ան-
գամ այցելէ Թիֆլիսի հայ-կաթօլիկների եկեղե-
ցին, նա այնպիսի մի անսպասելի փոփոխութեան
պէտք է հանդիպի, որ հազիւ թէ կարողանայ
իր աչքերին հաւատալ թէ նա իրականապէս
գտնվում է հայ-կաթօլիկական եկեղեցու մէջ:
Եկեղեցու արտաքին ձևը և տեսքը հայկական
են, միայն դրան նորաշէն հայկապ շինութիւնը,
որպէս մի գեղեցիկ կարկանդակ, իսկոյն հասկանա-
լի են դարձնում այդ բարեփոխութեան ազատ
նպատակը և միտքը, երբ այդպիսին հետաքրքրու-
թիւնից զրկած տեսնելու լինի անհետացած ար-
ձանագրութեան տեղերը և հայկական ժամանա-
կագրութեան անպայտացումը...

նիստերին ներկայ չէ եղել, շատ շատերը ներկայ
են եղել վեց, չորս, և երկու անգամ, շատերը
մի-մի անգամ, իսկ շատերն էլ—երբէք: Այդ փաս-
տը արդէն բաւական է ցոյց տալու, թէ որքան
եռանդով են վերաբերվել ձայնավորները դէպի
իրանց պաշտօնը, որը հասարակութիւնը պատիւ
է արել նրանց տալով:

Հասարակութեան զանազան շրջաններում միշտ
արտայայտվել են զգոնութիւններ դուռնայի ան-
տարբերութեան դէմ, որի այդ անտարբերութիւնը,
ի հարկէ չէր կարող ազդեցութիւն չունենալ փո-
խադարձաբար և վարչութեան վրա: Սակայն մենք
չենք մտնի այդ զգոնութիւնների պատճառների
քննութեան մէջ, չենք էլ խօսի այն մասին, թէ
որոնք այդ զգոնութիւններից արդարացի, և ո-
րոնք անարդար են: Մենք միայն բաւականանում
ենք չնշտելով, որ ժամանակ է դէթ այդ ընտրու-
թիւնների ժամանակ օգտվել անցեալ փորձից, և
եռանդուն ու գիտակցական ընտրութիւններ ար-
նելով՝ կազմակերպել մի լաւ դուռն, որը իր
կողմից կընտրէ մի արժանաւոր վարչութիւն:
Հարկաւոր է, ի հարկէ, լուրջ կերպով մտածել և
քաղաքագլխի ընտրութեան մասին, որի համար
այժմ մի քանի կանխիկատներ կան, բայց որոն-
ցից ամենահաւանականը, ինչպէս երևում է Ներ-
անդի մեզ ուղարկած տեղեկութիւններից, այժ-
ման ժողովրդագրութիւնը պ. Գեղամանն է: Պ. Գե-
ղաման, ինչպէս հաղորդում են ուղարկութեան
արժանի աղբիւրներից, զուրկ չէ և կրթութիւնից,
և ընդունակութիւնից և գործելու եռանդից. նա
իբրեւ քաղաքագլուխ՝ բաւական գործել է քաղաքի
օգտի համար, և իբրեւ քաղաքագլուխ արժանացել
է հասարակութեան մի նշանաւոր մասի համակ-
րութեան. սակայն նրա մի քանի արարմունքները
զանազան հարցերում մի տեսակ ստուգութիւն
են ցցել հասարակութեան մէջ, և այդ ստուգու-
թիւնը կարող է մի այլ քաղաքագլուխ ընտրութեան
պատճառ լինել: Ինչ և իցէ, հեռու չը գնանք: Ու-
րեմի թող Ներանի հասարակութիւնը, առանց ին-
քէ ընտրողական աղիտացիայի մէջ, և բարեխիղճ
ընտրութիւնների անելով նպաստէ Ներանի ներքին
առաջադիմութեանը:

ՆԵՐԳԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ստացանք յօդուտ Զէյթունի հրկիղեալների
Թիֆլիսի կաթնիների կորպորացիոն (ղինւորական
զարգացում) հինգերորդ դասատան աշակերտներից 8
րուբլի 70 կոպեկ, որ հանգանակել են իրանց
մէջ այդ դասատան 11 հոգի թէ հայ, թէ ռուս
և թէ վրացի աշակերտները: Նախկին 90 ռուբլի

լիւներ, որոնք կրօնական միութեան մէջ, համա-
խմբելով այդ եկեղեցու, ներկայացնում են
իսկապէս կաթօլիկ եկեղեցու հինգ տիպարը: Այդ
կաթօլիկական եկեղեցու մէջ չը կայ ազգայնու-
թիւն բառը. եկեղեցին չէ ներկայացնում ազգա-
յին, ժողովրդական որոշ ընաւորութիւն, ազգա-
յին պատմական ինքնութիւն, լեզու, և ա-
րարողութեան բուն ազգային բնաւորութիւնը:

Հռոմի եկեղեցին ներկայացնում է զանազան
ազգերի հաւաքածու, որոնք անդոյն բնաւորու-
թեամբ կամաւորապէս հրաժարվել են եկեղեցա-
կան անկախութեան զաղափարից և ձուլվել են
լատինականութեան մէջ, որը տիրում է ամբողջ
կաթօլիկ աշխարհին: Այդպէս է նաև իսլամը, ո-
րը չէ ճանաչում ցեղ, հայրենիք և լեզու. բոլոր
իսլամները ձուլվում են կրօնի մէջ, ուղղափառ
վարդապետութեան ներքոյ: Եթէ Հռոմի եկեղե-
ցին, որպէս քրիստոնեայ մեծ եկեղեցի, լինէր
նախկին քրիստոնեական պարզ վարդապետու-
թիւն, հաւատարմութեան սկզբունքի վրա հիմն-
ված եկեղեցի, որը բոլորովին հաշտ աչքով պէտք
է նայել մնացած քրիստոնեաների վրա, և առան-
ձին քաղաքական ու տիրող նպատակներ չունե-

զումարի հետ այժմ կունենանք խմբագրատանը
յօդուտ զէյթունցիների ընդամենը 98 ռուբլի 70
կոպ:

Ընթերցողները յիշում են, որ «Մշակ» ներկայ
տարվայ № 13-ի մէջ մենք տպեցինք մի առաջ-
նորոգող յօդուած Պեչտում հրատարակվող «Revue
de l'Orient» շաբաթաթերթի ուղղութեան մասին:
Այժմ այդ շաբաթաթերթը ամբողջութեամբ ար-
տաստպելով ֆրանսերէն լեզուով մեր առաջնորդու-
ղը, պատասխանում է մեզ իր № 9-ի մէջ տըպ-
ված յօդուածով, որի մէջ այն միտքն է յայտնում,
թէ ունգարացիք շատ մոլթ կերպով յիշում են
իրանց ասիական ծագումը և եթէ ունգարացիք
համակրում են Թիւրքերին՝ այդ համակրութիւնը
պայմանաւորվում է երկու ազգերի մէջ եղած
ընդհանուր շահերով և ոչ թէ ընդհանուր ցեղա-
կան ծագումով: Մի և նոյն ժամանակ շաբաթա-
թերթը աւելացնում է, որ միշտ պատրաստ է իր
էջերը բաց անել բոլոր արեւելեան ազգերի իրաւա-
ցի պահանջներին, որոնց թւում և հայերին:

ԱԼԷԿՍԱՆԴՐՈՊՈԼԻՏ մեզ գրում են. «Այստեղ
սկսվել են մի շարք ներկայացումներ բարեգոր-
ծական նպատակով: Անցեալները տեղիս թատե-
րասէրները խաղացին մի քանի պիէսաներ յօդու
հրկիղեալ զէյթունցիների, սակայն զուտ արդիւն-
քը վերին աստիճանի չնչին է եղել: Բացի դրա-
նից՝ վաղուց արդէն բացված է ստորագրութիւն
յօդուտ զէյթունցիների տեղիս ուսուցչների մէջ
և բաւական դուռն է ժողովել: Նորերումս էլ
խաղացին «Պէպո» և «Լեւոն-կըթ» յօդուտ օրի-
որդական պրօգրամաղալի և Արդիւնեան դպրո-
ցի: Ներկայացումները տեղի ունեցան քաղաքա-
յին կլուբի դահլիճում: Գահլիճը լի էր հանդիսա-
կաններով: Յօդուտ պրօգրամաղալի այս օրերս
լինելու է պարահանդէս քաղաքային կլուբի դա-
հլիճում:

Մեզ հաղորդում են, որ կիրակի, մարտի 13-ին,
Թիֆլիսի քաղաքային թատրոնում կայանալու է մի
կոնցերտ, կենդանի պատկերներով, յօդուտ Պե-
տերբուրգի ուսանողների Կոնցերտին պէտք է
մասնակցեն թէ զանազան սիրողներ և թէ տե-
ղական օպերայի երգիչները և երգչուհիները:

Մարտի 2-ին վրաց գերստանական խումբը բան-
կի թատրոնում ներկայացրեց «Արքայադուստր Թա-
մար» պատմական դրաման, հեղինակութիւն
Մեսխիէ: Ինչպէս յայտնի է, այդ ողբերգութեան
նիւթը վերցրած է վրաց պատմութեան ամենա-
յայտնի դէպքից, և ողբերգութեան հերոսուհու
անունը մինչև այժմ էլ մեծ ժողովրդականութիւն

նար դէպի միւս դաւանութիւնները, այդ դէպ-
քում, կրկնում ենք, որ զայնակութեան ոգի
չէր կարող առաջ դալ բոլոր քրիստոնեաների
մէջ, և եկեղեցական պատմութիւնը ազատ կը
մնար աններելի պակասութիւնից, քրիստոնեայ ե-
կեղեցիները բաժանած, անջատած և միմեանց
դէմ թշնամաբար չէին վարվի բնաւին: Բայց ցա-
ւալի է, ի հարկէ, որ Հռոմի եկեղեցին, առաւել
ևս նորա լատին եկեղեցականները, իրանց գերիշ-
խանութեան հզօրութեան վրա յենած, միշտ տը-
րամաղիւր են մեռցնելու և անհետացնելու այն
բոլոր փոքրիկ ազգերի իրաւունքները, որոնց
վրա իշխելուց յետոյ, կամեում են նաև, որպէս
պարծանք, այդ փոքրիկ ազգութիւնների սպան-
ված դիակների վրա բարձրանալ և հռչակել ի-
րանց ամենակարող լինելը:

Գործողութեան այդ եղանակը յատուկ է Հռո-
մին և Հռոմը կարող է պարծենալ դրանով, մին-
չև այսօր հազարաւոր հեղինակներ, հազարաւոր
ընտիր հատորներով քննադատել և դատաւարտել
են Հռոմի անհամբերողութեան և տիրապետական
ոգին, բայց և այնպէս Հռոմը դարձեալ նոյնն է,
և դեռ ևս նորա յոյսերը անցեալի վերաբերու-
թեամբ կորած չեն...

ունի վարստանում Զարաթադար պիեսան ունի բնական շատ թերութիւններ և խաղաղողներին մի քանիսը բոլորովին փչացրին իրանց դերերը և պիեսայի ամբողջութիւնը՝ Այդ երեկոյան թատրոնը կատարելապէս լի էր վրացի հասարակութեամբ:

Յիշեցնում ենք թիֆլիսի հայ հասարակութեանը, որ այսօր, մարտի 5-ին, թիֆլիսի ժողովարանում պարահանդէս պէտք է տեղի ունենայ յօգուտ կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան:

Գարունը սկսվում է և լաւ եղանակի պատճառով հասարակութիւնը սկսում է Մուշտաիդ գընալ զբոսներու համար, բայց չը նայած դորան, թիֆլիսի ձիաքառչի վարչութիւնը մինչև օրս էլ դեռ չինել չէ տուել վերայի կամուրջի ձիաքառչի գիծը, որը մի ամիս է արդէն փչացել և, ամիսն էլ այժմ էլ մնում է փչացած դրութեան մէջ: Գուցէ ձմեռը կարելի էր այդ գիծը պահել փչացած դրութեան մէջ, բայց այժմ, երբ դէպի Մուշտաիդ անաղին երթնելովիւն է սկսվում, անհրաժեշտ է վերայի կամուրջի վրայով ձիաքառչի երթնելովիւն որքան կարելի է շուտով վերականգնեցնել:

Ստացանք իզդրից 10 րուրի յօգուտ Զէյթունի հրկիզանքների հետեւեալ նամակով: «Անցեալ 87 թիւ նոյեմբերի 8-ին ուսուցչական խումբը մասնակցութեամբ մի քանի տեղացի երիտասարդների տուեց մի ներկայացում, որի հաշիւը միայն այս քանի օրերս տեսնվեցաւ: Թատերասիրաց խումբը վճռեց գոյացած արդիւնքի մի մասը, այն է 10 րուրի, նուրիւր Զէյթունի հրկիզանքների օգտին, իսկ մնացած մասը նուրիւր տեղիս երկսեռ դպրոցների աղքատիկ գրադարանին: Նախկին 98 ր. 70 կ. դումարի հետ կունենանք այժմ խմբագրատանը 108 ր. 70 կ. յօգուտ Զէյթունցիներին:

Մարտի 3-ին, երեքշաբթի օր, թիֆլիսի լիւթերականների եկեղեցում հոգեհանգիստ կատարվեցաւ գերմանացոյ հանգուցեալ Վիլհելմ կայսրի համար: Հոգեհանգիստին ներկայ էին թիֆլիսի գերմանացոյ հիւպատոսը, շատ գերմանահպատակներ և թիֆլիսի ղեկավարական, դատաստանական և քաղաքային հիմնարկութիւնների ղանադան ներկայացուցիչները, և օտար պետութիւնների հիւպատոսները:

Քուլթայիսի նախնադուր գիւղատնտեսական դըպրոց հիմնելու հարցը, որը վաղուց արդէն յարուցված է կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան մէջ, վերջնականապէս վճռվելու մօտ է: Այդ հարցով զբաղվեցաւ Գիւղատնտեսական ընկերութիւնը և իր մարտի 1-ի ընդհանուր ժողովում Գուլթայիսում գիւղատնտեսական դըպրոց հիմնելու հարցը պարզելու համար վաղուց արդէն հիմնված էր մի մասնաժողով: Նոյն իսկ այդ նըպատակի համար յատուկ մարդ ուղարկվեցաւ Քուլթայիս՝ աւելի մօտիկից ուսումնասիրելու տե-

Հռօմի դարևոր քաղաքականութիւնը և նորա տիեզերական ձգտումները հասկացել և ճանաչել են ոչ թէ միայն եւրօպական կաթոլիկ ազգերը, այլ և Հռօմի քաղաք բարեխարութիւնը վայելել է նաև հայ ազգը: Կ. Պօլսի վերջին կրօնական խըռուովութիւնները և հայ ազգի անթիւ ու անհամար դրամական և բարոյական զոհաբերութիւնները, որպէս անշնչելի կնիքներ պէտք է մնան յաւիտենականապէս ապագայի համար: Հռօմի այն ձգտումները, որոնցով կամենում է հետզհետէ և աստիճանաբար ջնջել, ոչնչացնել բոլոր փոքրաթիւ ազգերի դարևոր և սրբազան իրաւունքները, արդէն յայտնի են և պատմութեան էջերը բըռնած:

Հռօմի ճնշող ծանրութիւնից աղատվելու համար փոքրաթիւ ազգութիւններին մնում էր երկու վճռողական ծայրերի զիմել, կամ իսպառ լատինական ծէսին յարիլ, կամ իսպառ հեռանալ Հռօմից: այդ երկու ծայրայեղութեան գործը արդարև կատարվեցաւ ազգերի մտաւոր ու կրօնական կեանքի մէջ: բողոքականութիւնը մի գործող և աղոյր բողոք էր մարդկութեան կողմից, իսկ արեւելեան եկեղեցիները իսպառ բաժանվելը Հռօմից վերջին և աւելի նպատակայարմար ճանապարհ էր, որ բռնեցին փոքրաթիւ ազգութիւնները: Բոլորո-

ղական պայմանները Նիարագրելով Քուլթայիսի տեղական պայմանները, կլիմայական հանգամանքները, տնտեսական դրութիւնը և գիւղատնտեսական դըպրոցի անելի ծառայութիւնը, յանձնաժողովը իր գիւղացեան վերջում յայտնեց, որ Քուլթայիսում կամ Քուլթայիսի նախնադուր հիմնելի դըպրոցը պէտք է լինի ստորին կարգի գիւղատնտեսական դըպրոց, և կարող է կազմակերպվել թիֆլիսի ազգեգործական դըպրոցի կանոնադրութեան նմանութեամբ: Զանձնաժողովը ամենից յարմար տեղ դըպրոցը հիմնելու համար համարում է Քուլթայիս քաղաքը: Ժողովի մէջ հարց յարուցվեցաւ այն մասին, թէ արդեօք աւելի լաւ չէր լինի Քուլթայիսում հիմնել գիւղատնտեսական դըպրոց գիւղատնտեսական դըպրոցի փոխարէն: Այդ երկու հարցերը ըուէարկութեան ենթարկվեցան, և գիւղատնտեսական դըպրոց հիմնելու առաջարկութիւնը ձայների առաւելութիւն ստացաւ: Ժողովը դորա հետ միասին վճռեց զիմել Քուլթայիսի նախնադպետին, որը այդ դըպրոցի հիմնարկութեան մասին ինքն աշխատել է և խնդրել նրանից, որ նա էլ իր կողմից մատնանիլ անէ մի այնպիսի յարմար տեղ, ուր կարելի լինէր հիմնել գիւղատնտեսական դըպրոցը: Հաւանական է, որ դըպրոցը հիմնվի կամ Քուլթայիսում և կամ Քուլթայիսին շատ մօտիկ մի տեղում:

Զորեքշաբթի, մարտի 2-ին, քաղաքային թատրոնում օպերային խումբը բեմիսօր պ. ֆիլիպովի բեմեակին ներկայացրեց Զուպպէի «Բօկաչի» օպերէտը: Ի հարկէ, շատ հետաքրքիր էր տեսնել թէ ինչպէս մեր լուրջ օպերայի դերասանները պէտք է ծամածռութիւններ անեն օպերէտի մէջ: Այդ երեկոյ մեր արտաքին կարգի զուարճութիւններ միւրոյ հասարակութիւնը լցրել էր թատրոնէր պիեսայի գործողութեան առաջ գնաւուն: Ներկայացրին շատ ներդաշնակ կերպով, ամենամանկացում էր նոյնպէս և Յօրկատի խմբից կօմիկ պ. Զաւադսկի, որ երրորդ գործողութեան մէջ երգեց կուպլետներ, որոնցից շատերը վերաբերում էին թիֆլիսի աւօրեայ հարցերին, ջըբանցըրին, դումային, լրագրութեան, կրօնօկուր պատահած վերջին սկանդալին, Յօրկատի թատրոնին և այլն և այլն: Պ. ֆիլիպով բոլոր մասնակցող դերասաններին տուեց մի մի ծաղիկ կողովի պ. ֆիլիպովին տուեց պսակներ: Նոյն թատրոնում հինգշաբթի օր, մարտի 3-ին, արվեցաւ Գունօի յայտնի «Ֆատուս» օպերան, որի մէջ առաջին անգամ երգեց Զիբէլի դերում տեղական երգչուհի օր. Կուլինսկայա-Սգարելի: Օրիորդը ունի բաւական ուժեղ, և ցածր նօտաներում դուրեկան, բայց դեռ լաւ չը մշակված կօնտրալտօ. նա սկզբում շատ քաջվում էր, այնպէս որ երգում էր շատ անկտառ, բայց վերջում նա իրան տիրապետեց:

Ժողովրդական թատրոնը ամենալաւ միջոցներից մէկն է ժողովրդի, նոյն իսկ ամբողջ զգացմունքների վրա ազդելու համար. նրա միջոցով

վին Հռօմին անձնատուր եղածներն էլ, որոնք լատինական ծէսը ընդունեցին, դարձեալ հանդուստնալ չը կարողացան, որովհետև Հռօմը, միշտ կասկածոտ և հաւատաքնութեան հեղինակ Հռօմը, կասկածում էր նոցա հաւատարմութեան վրա, նորան հարկաւոր էր փորձաքարի զարկն ժողովրդի խիղճը, հաւատը և նորա սրտի ամենածածուկ խորհուրդները....

Իսկ երկու ծայրերի մէջ եղածներն համար, այսինքն Հռօմի գերիշխանութիւնը ճանաչող իրանց աղգային եկեղեցական իրաւունքներից չը հեռացողներն համար, մնում էր միշտ յուսահատ կուր մեղ հոր Հռօմի դէմ. անհաւասար մրցութեան մէջ, երբ կուէի զէնքերն աշուտաբար չեն գործածվում, այդպիսի դրութեան մէջ յաղթութիւնը մեծ ոյժի կողմը կը լինի անկասկած: Հիմարութեան և խղճի ձայնը այդտեղ լուում է: Այդ վիճակին ենթարկվեցան մեր վենետիկի այն պանծալի հայրերը, որոնք յառուս ազգային և եկեղեցու ջատագովութեան, որպէս հիմարութեան հերոսներ, ընկան պապականութեան խաղախ քաղաքականութեան դէմ, բայց նոցա պաշտպանած դատը, որպէս սրբութիւն, պաշտպանեցին շարունակ նոցա յայրերները:

Եւ այդպիսով Հռօմը կարողացաւ հայ-լուսա-

կարելի է շօշափելի կերպով պատկերացնել ժողովրդի առաջ թէ ներկայ կեանքի լաւ և վատ կողմերը, և թէ պատմութեան մէջ յայտնի դէպքերը, երբ դուրս են գալիս անձնուէր, տաղանդաւոր մարդիկ, և իրանց ամբողջ ոյժով կըռւում են այս կամ այն գաղափարի համար: Ահա այսպիսի մտքեր ծնեցրեց մեր մէջ մարտի 3-ին, թիֆլիսի կառավարական բանկի թատրոնում հաշոյ դերասանական խմբի ներկայացրած «Վարդան Մամիկոնեան» պիեսան: Չենք կարող սա-կայն դրա հետ միասին չը նկատել, որ պիեսայի բնական պատարաստութիւնները և խաղացողներից շատերի խաղը ոչ թէ միայն չէին նպաստում յիշեալ ողբերգութեան տպաւորութեան սաստկանալուն, այլ և թուլացնում էին այդ տպաւորութիւնը նոյն իսկ թատրոնի ոչ-ինտելիգենտ հասարակութեան աչքում: «Վարդան Մամիկոնեան» նման պիեսան, որը տրվում է զիլաւորապէս ամբողջ համար, պէտք է ամեն կողմից զարմանք պատճառէ և ոչ թէ հեղ-նութիւն առաջ բերէ: Այդ երեկոյեան թատրոնը լի էր:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐԿԻԱՅԻՑ

Կ. Պօլս, 23 փետրվարի

Յուսաւարտութիւն: Այսօր ամբողջ Պօլս կը սպասէր թէ՛ ինչպիսի ընդունելութիւն եղած է երէկ արժուէի պալատն Զարուլթիւն Պատրիարքին որ անշուշտ Օսմանիէի առաջին կարգի պատուա-նշանը կուրծքը կախած վերադարձած էր Պատրիարքարան: Դարձած օր «Արեւել» ընդարձակ խմբագրականով մը թարգման հանդիսանալով աղգային զգացմանց, յայտնած էր թէ Պատրիարքն ինչ պէտք է ըսէ: Կայսեր երբ երկուշաբթի ներկայանալ: Երէկ Պատրիարքը ուրախ դուարթ փառաւոր կերպով կը ներկայանայ արժուէի պալատին: Կայսրի մեծ կը լինի զարմանքը երբ Սիւրէյն փաշայն հետ: Կարելի է ըսել թէ այս տեսակցութիւնը պարզապէս հարցաքննութեան նշան է: Սակայն կարելի է ըսել, որ թէ նախորդ տեսակցութեան և թէ այս անգամի տեսակցութեան մասին որոշ, մանրամասն բան մը ըսել կարելի չէ, վասն զի Պատրիարքը շատ գաղտնապահութիւն կընէ, կը վախճայ մասնաւորապէս լրագիրներէն որը կը հրատարակին տեսակցութիւններն:

Երէկ Պատրիարքը արժուէի պալատէն կը վերադառնայ ի Պատրիարքարան շատ սրտմտած, տխրած, յուսահատ: Համեմելով ի Պատրիարքարան բոլոր իւր կատաղութիւնը կը թափէ «Արեւել» դէմ, որ կանխապէս հրատարակած լի-

ւորականների դէմ նախապէս կուեցնել հայ-ու-նիթօններին, արեւելեան Հայաստանի հոգեւորականութեան դէմ: Կրիկիլայի հայ հոգեւորականութիւնը, վենետիկի միաբանութեան դէմ՝ հայ կօլէժները, հայ եկեղեցու դէմ՝ լիբանանի հայ միաբանութիւնը, հակահասունեանների դէմ՝ հասունեան կուսակցութիւնը, իսկ եթէ աշողլի, Անդրկովկասի հայ-կաթօլիկների դէմ պէտք է կուեցնէ: վրացալոսո հայ-կաթօլիկներին, նախապէս նոցա հայ դատարարական ազդեցութիւնից հանելով և խորթացնելով: Ահա այդ է Հռօմի դարևոր քաղաքականութեան նպատակը, և նա դեռ շատ պէտք է առաջ տանի իր կրօնական քաղաքականութիւնը, ընդ միշտ յոյս ունենալով իր քաղաքական նախկին փառքի վերականգնութեան վրա:

Եթէ կայ մի կէտ, որ պէտք է ուշադրութիւնից չը վրիպել, այդ այն է, որ այդ բոլոր գործողութիւնների մէջ Հռօմը իր շահն է որոնում: միշտ, երբ նորա ձեռքով երկու հարազատ եղբայրներ կուէի բռնած ժամանակ, միմեանց ձեռքից կրօնական սրբութիւնները յախշտակելու համար, ստիպված էին զիմել թիւրք գորակաւի սուկններին և այն էլ ուղղափառ եկեղեցու մէջ.... Հիմարիտ է, յաղթութիւնը տարաւ մեծամասնութիւնը, որի կողմն

նելով կայսեր կողմանէ ընդունուելուն լուրն, և այժմ այդ ընդունելութիւնը տեղի չունենալով ինքն Պատրիարքը շատ լաւ կացութեան մէջ չը մնար ազգին առաջ:

Այս դէպքն այլ ևս կը փութացնէ Պատրիարքի հրաժարականն. երբ Զարուլթիւն Պատրիարք հրաժարի արդարև ազգը քիչ մը շունչ պիտի առնու, վասն զի Պատրիարքն այլ ևս անտանելի դարձած է: Իսկ եթէ Պատրիարքը ներկայանար կայսեր և մանաւանդ եթէ Օսմանիէի նշանն ընդունէր, ինչպէս որ հաւատը կար, այլ ևս բաւականատէնի համար Զարուլթիւն Պատրիարք կը մնար:

Այժմ ուրիշ բան չը մնար ընել, բայց եթէ Զարուլթիւն Պատրիարքն որովհետև Երուսաղէմի Պատրիարք ընտրուած է, իրիկ իւր տեղն և կարծեմ թէ այս հիման վրայ պիտի սկսի հակապատրիարքեան շարժումն: Բայց այդ շարժումն սկսելու համար պէտք է որ նախ համաձայնութիւն մը գոյացուի ապագայ Պատրիարքի համար: Այդ համաձայնութիւնը տակաւին չը կայ: Մի խումբ երեսփոխանք առաջնորդեալ պ. ֆալիադեանէ կախատին Պրուսայի Բարթօղիմէոս և պիսկոպոսի համար, որ արդարև նոյնպիսի գործ մը պիտի ըլլայ, և չեն կարծեր որ ազգը վայրկեան մը հանդուրժէ այդ անձին պատրիարքութիւնն: Իդիլիւն և Ալեքսանդրիայի կաթօլիկներու մասին աւելի հաւանականութիւն կայ. իսկ եթէ ընտրութիւնը ժողովուրդին մնար, շատ հաւանական է որ Նար-Պէյ խորէն Սրբազան լինի, բայց երեսփոխանաց մէջ մեծամասնութիւն չը կայ առ այս ժամ: Նար-Պէյ սրբազանի համար:

Գալով ներկայ կացութեան, ու է փոփոխութիւն չը կայ:

Իսկ այստեղ նոր խնդիր մը ծագած է, որ անշուշտ պիտի խնդրեն: Եւրօպիոյ առաջնորդական խնդիրն է: Մի երիտասարդ վարդապետ Այվազեան Սահակ անուամբ, որ Հայրիկին աշակերտու ձեռնաստան է, Եւրօպիայ խրկեցաւ իբր Առաջնորդական տեղապահ. Գաւառական ժողովն ընտրեց դնա Առաջնորդ և Պատրիարքարանն ալ վաւերացուց այս ընտրութիւն: Բայց անհ կառավարութիւնը կը հրամայէ որ այդ վարդապետը պաշտօնանկ լինի. և պիտի լինի. Պատրիարքարանը ձայն չը պիտի հանէ:

Ահաւասիկ էջ մը ալ աւելցնեն իսկիւն, Վանայ մասնութիւնը պատմութիւններու վրայ:

Կրօնական Ժողովը ամբողջապէս հրաժարելու կը պատրաստուի: Մայիս ամսոյ մէջ Կրօն, Ժողովոյ երկու տարուան պաշտօնավարութեան ժամանակը կը լրանայ, սակայն Պէշիկմաշի գերեզմանատան խնդիրն հետզհետէ ծանրանալով Կրօն, Ժողովն այժմէն կուզէ հրաժարիլ, Գաղ. Ժողովոյ հետ բոլորով չը կուեցու համար:

Հայկակ

ՆԱՄԱԿ ԵՎԼՅՑԱՐԱՅԻՑ

Փրենկ, 10 փետրվարի

Վերջերում տեղիս լրագիրներից մէկը, «Le Genevois», բազիկալ կուսակցութեան օրգանը, իր վերջին համարներից մէկում գեանեղ էր մի բա-

էր պապը և թիւրք կառավարութիւնը, բայց բարոյական յաղթութեան պատկը տարան և սրտերի մէջ պէտք անջինջ պահեն այն փոքրաթիւ հարազատները, կրօնի անխաղաղ դիւցազնները, որոնք հաւատարիմ մնացին մայրիկի եկեղեցու իրաւունքներին, որոնց վեհազն առաջնորդը (Հնաֆիսեան վարդ.) մահուան տագնապի ժամանակ անգամ հաւատարիմ մնաց իր սրբազան ուխտին, և չը խոտարեցաւ պապի նուիրակի առաջ: Եթէ այդ կրօնական երկպառակութիւնը Կ. Պօլսից, թիւրքաց Հայաստանից չանցաւ նաև Անդրկովկասի հայ-կաթօլիկների մէջ, դորա պատճառը մեր արդար կառավարութեան աղատամիտ սկզբունքն էր և արդար օրէնքը, որը արդարապէս միշտ պաշտպան է իր հպատակների խղճի և կրօնի ազատութեան, բայց որովհետև Հռօմի համար սկզբունքը և գործադրութիւնը միատեսակ է ամեն տեղ, այդ պատճառով զարմանալի չէր եթէ Կ. Պօլսի լատին վարչութեան ձեռքով յարուցվեցաւ վրացալոսո հայ-կաթօլիկների վէճը (Ախալցխայում), որը իր ժամանակին գրաւեց մամուլի և հասարակութեան ուշադրութիւնը:

(Կը շարունակվի)

պահանքները և հետաքրքիր յօդուած, որ վերաբերում էր մեր կողմից նախաձեռնած գործունէութեան: Չգալով այդ յօդուածի նշանակութիւնը մեզ համար, մենք կաշխատենք առաջ բերել նրա գլխաւոր մասերը, թարգմանաբար քաղուածքներ անելով ծանօթացնելու «Մշակի» ընթերցողներին:

Յօդուածը, որ կրում է «Յաւերթնական կրակի աշխարհ» վերնագիրը՝ սկսում է բազում չորհուրդներով: Նկարագրութիւնով և յիշելով որ Ապշերոնեան թերակղզին, իբրև մագնիս ձգում է դէպի ինքն այժմ անթիւ շողոմեայի կրակապաշտներին, զվէրքներին կրօնի կենտրոն է եղել և շատ քանակաւ է համարում, որ գետնից բխող կրակները և դազերը զրգռէին նախնական ժողովուրդներին երեակայութիւնը տաճարներ կառուցանելու, որոնցից մէկը դեռ մինչև այժմ կանգուն մնացած է Սուրբաբանում:

Բայց արդիւնագործութիւնը, շարունակում է յօդուածը, սկսեց կատարել մրցութիւն կրօնի դէմ: Նա ամենուրեք տեղ գտաւ և չէ բաւական անում միայն հորեք փորելով նաւթ հանելու, այլ նոյն իսկ տաճարի շէմքին կառուցվեց զործարան ամբողջ հարկավայրից ժայթքող գազերը արդիւնաւորելու:

Արդարև Ապշերոնեան թերակղզին ներկայումս նաւթի արտադրութեան ամենազարգացած կենտրոնն է կովկասում և իր այդ անհամեմատելի յարատեւութիւնը, ինչպէս երևում է, վիճակված է դառնալ նրա quasi մոնօպօլիան: Պէտք է ասել, լայնելով, որ Ամերիկայի նաւթահանքերի արագ ուղարկումը յատուկ է Ապշերոնեան թերակղզու նաւթի արդիւնաբերութեան, որ մի որ և է երկրի վրէժի. այնքան տարբեր են երևում նրանց գէօլոգիական կազմութիւնը պայմանները: Ամերիկայում նաւթը գտնվում է դէվոնեան (devonian) կոչված մասերում, այսինքն մեզանից շատ հեռավոր երկրաբանական հողաշերտերում և ոչ մի հիմունք չը կայ կարծիք, որ այն պայմանները գոյութիւն ունեն էին այսօր, ինչ որ արդիւնագործութիւնից առաջ: Շատ հաւանական է, որ այդ պայմանները սերտ կապ ունենան Ալէքսանդրի լեռների բարձրանալու հետ, այնքան որ ամերիկական նաւթային շերտերը տարածվում են դուրսահեռաբար այդ լեռներից: Կովկասում ընդհանրապէս նաւթը գտնվում է երկրաբանական երրորդական (tertiare) կոչված համեմատաբար մօտակայ չորանի հողաբաղկերում և տեղիք չը կայ մտածելու, որ նաւթի թղթելու անհրաժեշտ պայմանները դեռ էին կը շարունակեն առաջ գալ: Կովկասում մի քանի տեղերում պատահող լաւային հրաբուխներ, որոնցից վիժում են մի և նոյն ժամանակ լաւայի հետ դազեր և մինչև անգամ նաւթային հեղուկ, այս իրողութիւնը կարող է համարվել արդէն, որպէս մի ապացոյց, որ հաստատում է դարձեալ նաւթի երկու տեսակների բաղադրութեան մէջ եղած տարբերութիւնը: Նաւթի երկրաբանական կազմվածքի չորանները տարբեր լինելով, ամերիկական նաւթը հանդիպել է երկրի ծոցում այնպիսի շերտաձեւերի (couche), որոնք բոլորովին տարբեր են մերձակայ ժամանակների կազմութեան նաւթային շերտաձեւերից: Ճշմարիտ է կարող է զալ այնպիսի ժամանակ, որ Բազումում նաւթի արտադրութիւնը կը սպառի բոլոր եղած նաւթը, և որովհետև նաւթը բաղադրող, ածխածնի պարունակող նիւթերը անսպասելի քանակութեամբ չեն երկրի ծոցում, այդ դէպքում մի զգալի պակասութիւն կը նշանակուի նաւթահանութեան: Բայց ոչինչ չէ ցոյց տալիս, որ այս իրողութիւնը պէտք է կատարվի մօտիկ ապագայում, որովհետև Բազումում հանած նաւթի քանակութիւնը մի տարածութիւնից, որ 4 քառակուսի կիլոմետրից չէ անցնում մի քանի հարիւր անգամ ասելի մեծ է, քան թէ Ամերիկայում նոյնքան հաւասար տարածութիւնից ստացած նաւթը:

Այստեղ արդէն յօդուածը Բալթիանի-Սարգիս-ի տարածութեան, դիրքի, նաւթահանքերի և ներանց ընդհանուր տեսքի մասին նկարագրական մի քանի տեղեկութիւններ տալուց յետոյ անցնում է առաջ:

Սալայն Բալթիանի-Սարգիս հարկավայրը չէ միայն, որ համարվում է նաւթի հարստութեան աղբիւր, թէև ներկայումս միայն նա է արդիւնաբերվում: Հաստատ է, որ կան դարձեալ ուրիշ նաւթակներ որոնք, որինակի համար տեղութեան պատկանող շատ անոց կան, որոնք իրանց դիրքին նայած կը մատակարարէին նաւթ,

երբ արդիւնաբերվելու լինեն: Մի խօսքով իրականութիւնն այն է, որ նաւթը յայտնվում է ամեն տեղ Կովկասում, պարսկում, ողղում, ուղղում է ամեն տեղ այն աստիճան, որ երբեմն դառնում է դժուարացնող և ծանր հողա պատճառող մի հարստութիւն:

Չը նայելով շարունակ է կապուածագիտել, ժայթքող նաւթահանքերի թիւը չէ պակասել հազիւ թէ մի քանի ամիս լինի, որ դարձեալ մի նոր ֆօնտան ժայթքեց, որ խիւղ է մինչև 85—125 մետր բարձրութեամբ: Այս բարձրութիւնից նաւթը թափվում է յորդ անձրևի նման մեծ տարածութեան վրա և ծածկում է իր չորհակալը: Ինչ վերաբերում է հորերի խորութեան, կարելի է ասել որ այդ խորութեան վրա նաւթին հասել են միայն շնորհիւ արդիւնաբերելու աւելի կանոնաւոր և օրինակելի եղանակի ընդունելութեան: Բայց ինչ բան է արդարև 100 մետր համեմատած Պէնսիլվանիայի հորերի 2,000 ոտնաչափ խորութեան հետ: Նաւթը չէ պակասում ուրեմն հողաձեւերում, բայց դիմում են աւելի հեշտ միջոցների և աւելի օգտակար արդիւնաբերելով դարձեալ ուրիշ տեղերից:

Այս արդիւնաբերութիւնը մի այնպիսի փորելի տարածութեան վրա տարուց տարի մեծանում է: 1880 թ.ին հասնում էր 30 միլիոն պուլի, 82-ին 50 միլիոն, 84-ին՝ 72 միլ., 85-ին՝ 105 միլ., 86-ին, 143 միլ. պուլ: և այդպէս կը շարունակվի և այդտեղ չի կանգնի:

Սալայն Բալթիանի-Սարգիսիւմ չէ գտնվում նաւթը: Այդ մուգ թուխտուր հեղուկը, որ բոլորում է հորերից մեքենայով հասցնվում է խողովակի միջով մինչև Բազում գործարանները, ուր նա ենթարկվում է զանազան կարեւոր գործողութեանց: հանելու նրա միջի պարունակող արդիւնագործային շատ նիւթեր, ինչպէս են. կերօսին, օծախղ (huiles de graissage), բէնզին, բէնզինա և այլն: Բազում մեծ գործարաններէրից շատերը թէ նաւթի արդիւնաբերում, զտող և թէ միանգամայն երբեմն նոյնպէս իրանց ապրանքների արտահանող են կասպից ծովով և Վրացիայ: Գրանից առաջ է դալիս մի շատ մեծ բարդութիւն, անկանոն խառնաշփոթութիւն, որ պատճառ է լինում զանազանութեան այն բոլոր հոգեւոր գործիչներ, որ անհրաժեշտ են առանձին, առանձին ապրանքի արտադրելու համար և անտարակոյ շատ հեշտ կը լինէր հասցնել արտադրութիւնը իր maximum-ի, եթէ տարբեր պայմաններում լինէր: Այսպէս օրինակի համար փոխանակ 80%-ի, որ Բազումի հարուստ նաւթահանքը ներկայումս կարող էր տալ իբրև վառելանաւթ, տալիս է միայն 35—40%-ի: Եւ այդ այն պատճառով է, որ անկանակ նաւթ արտադրող և կերօսին գտող գործարանատէրերը այդ բանի մէջ են անմիջական շահ արդիւնաբերելու նաւթահորերից հանած ամբողջ նաւթը: մինչդեռ կարող էին նրանք այդ անել:

Եթէ այդ շահը ի նկատի չէ առնված, պատճառն այն է, որ Ապշ. թերակղզուց հանած նաւթի անդադար աճող քանակութիւնը չէ գտնում վաճառանոցներ, և այդ վաճառանոցները պակասում են ոչ թէ որովհետև դէպք ներքին Ռուսիա արտահանելու ճանապարհներ չը կան, այլ որովհետև Ռուսաստանը ունենալով իր պահանջի գործածութեան չափը, այսօր ոչ թէ նաւթը լրացնում է նրա այդ պահանջը, այլ մինչև անգամ նրանից անցնում է կասպից ծովով սխտերն-շողեւանների (bateaux-cisternes) միջոցով կարելի է արդարև արտահանել մինչև 22 միլիոն պուլ: կերօսին, իսկ Ռուսիայի պահանջը չէ անցնում 18 միլիոն պուլից: Մի և նոյն կասպեան ծովով արտահանվում է 30 միլիոն պ. բէնզինա իբրև վառելանաւթ մեծ մասով չորհանաւերի համար: 50 միլիոն գուլմար, որին պէտք է աւելացնել 6 միլիոն պ., որ տարւում է Սև ծովը Անդրկովկասի երկաթուղով, ներկայացնում է այն maximum-ը, որ ներկայումս կարելի է արտահանել: Սուրբաբի տունէի բացանելուց երկու տարի յետոյ, Կովկասեան երկաթուղին գուցէ կարող լինի հասցնել արտահանութիւնը 20 միլիոն. պուլ: նաւթի և 5 միլիոն. պ. բէնզինի, որ կը կազմէ 80 միլ. պ. մի գումար: Արդ, այս տարի, կարող ենք վստահութեամբ նախատեսել, որ արտադրութիւնը կը լինի 160 միլ. պուլ, այսինքն արտահանվող քանակութեան կրկնակին: Եւ այս յարաբերութիւնը կաճէ ի հարկէ մեծ արագութեամբ: միայն թէ վաճառանոցներ բացվեն թէ վառելանաւթի և թէ նաւթի միւս բաղկա-

ցուցիչ նիւթերի համար:

Այս վաճառանոցները կարող են ստեղծվել միայն ազատ մուտք, ասպարէզ տալով նաւթին և կերօսին ազատ ծովերի վրա: Այդ ազատ ասպարէզն է, որ տուեցին նաւթին ամերիկացիք իրանց յատուկ գործնական հանձնարով և հէնց այդպիսով է, որ նրանց յաջողվեց և կարճ միջոցում ողողելին ամբողջ աշխարհը ամերիկական նաւթով: Նրանք՝ ձեռնարկեցին մի էֆանաձախ գործի չոր ու բիրտ ցամաքի վրայով նաւթը տեղափոխելու համար, և տեղաւորեցին ահագին, անթիւ խողովակների մի ցանց, որի երկարութիւնը 11000 կիլոմետրից պակաս չէ հասցնելու նաւթը ծովի ափի վրա կառուցված գործարանները: Ինչ որ կատարված է Ամերիկայում դեռ աւելի ևս դիւրութեամբ կարելի է կատարել Կովկասում, ուր ճարտարապետի արուեստի արդի միջոցներով որ և է 800 կիլոմետրի երկարութեամբ մի խողովակի ձեռնարկութիւնը երկնայի խաղալիք կը համարվէր միայն Մօտիկ ապագայում թոյլ տրվի մեզ յուսալ, կը տեսնենք այդ ձեռնարկի հաստատութիւնը իբրև անհրաժեշտ Կովկասեան հողի նաւթային արդիւնագործութեան զարգացման համար և այն ժամանակ Բաթումը կը դառնայ մի մեծ նաւահանգիստ, որով կը հոսեն թէ նաւթ, թէ վառելանաւթ և թէ բէնզին, որ յայտնի է ostatki անունով, իբրև վառելանաւթ Ռուսաստանում: Միմիայն եւրոպական վաճառանոցներում չէ որ այդ ապրանքները տեղ կը բռնեն, որի համար իրաւունք ունեն թէ իրանց յատկութեամբ և թէ էֆանութեամբ, այլ նոյնպէս աֆրիկական հողի, Հնդկաստանի և Չինաստանի վաճառանոցներում: Ամերիկացիք սարսափում են այն րօպէից, երբ մուտք կը տրվի կովկասեան նաւթին դէպի ազատ ծովերը, սարսափում են գրեթէ այնքան, որքան իրանց սեպական նաւթային հողերի սպառումը: Այս նկատմամբ նրանց երկիրը զբաղեցրելով չէ արդեօք, որը հարկաւոր է լուրջ հաշի տակ առնել:

Անտարակոյս Ռուսաստանն է, որ կոչված է ամենամեծ և անմիջական օգուտ բաղելու նաւթի արդիւնաբերութեան զարգացումից, որ կարելի է միայն մի նաւթացք չինելով, որ միջոց կը տալ ընդարձակ արտահանութեան Սև ծովով: Բայց մենք, մենք էլ հետամտու ենք, չառնենք զրանում միջապէս և անմիջական, միջապէս, վաճառելով մի աւելի բարձր ապրանքի պակաս գին, քան թէ նրան որ մենք այսօր գործ ենք ածում. անմիջական, որովհետև դրանից յետոյ մեր առեւտրական յարաբերութիւնները կենդանութիւն կը ստանան, կը զարգանան և կընդլայնանան Կովկասի հետ:

Ինչպէս ընթերցողը տեսնում է այս յօդուածից, եւրոպացիք էլ սկսել են նայել մեր երկրի մասնաւորապէս նաւթի և ընդհանրապէս արդիւնագործութեանց միւս ճիւղերի վրա ուրիշ աչքով: Մեր երկրի ներքին արդիւնագործային բնական հարստութիւններով հետաքրքրվել են այժմ Այս անգամ մեր կողմից միայն մի ակնարկութիւն լինի. մեր երկրի արդէն նաւթի խոշոր արդիւնագործութիւնը և թէ միւս բնական բերքերի խոշոր արտադրութեան սկիզբը, նոյն իսկ հողատիրութեան ձեւ երաշխաւորութիւն չեն արդեօք, որ մեզանում արդէն մուտք է գործել անտեսական զարգացման այն բնական փաղը, ինչ որ տեսնում ենք արդէն արևմուտքի խոշոր արդիւնագործային երկրներում: Այն ժամանակ մեր երկրին նոյնպէս վիճակված է հանդիպել նոյն անտեսական և սօցիալական երևոյթների զարգացման... Այս ուսումնասիրութեան մի մեծ և շատ նշանաւոր խնդիր, որի վրա դարձնում ենք մեր հըմուտ անտեսագետների (եթէ կան) խորին ուշադրութիւնը:

Ղարաջ.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԻՆ

—Մակէդոնիայում, ինչպէս շատ անգամ արդէն պատահել է, երևան են եկել ապստամբների խմբեր:

—Լօնդօնից հեռագրում են, որ Հէրբերտ Բիւմարկ արդէն տեսակցութիւն ունեցաւ լորդ Սալլսբրիի հետ: Տեսակցութեան հետեանք յայտնի չէ. բայց վերջին տեղեկութիւնները ցոյց են տալիս, որ Հէրբերտ Բիւմարկի ջաղաքական յանձնարարութիւնները չեն ունենալ ցանկացած հետեանք այն վիտիուութիւնների պատճառով, որոնք տեղի են ունեցել Բերլինում: Վիլհելմ կայսրի մահաւմարտ:

—Եւրոպական լրագիրները շարունակում են մատնանիչ անել զանազան մարդկանց վրա, իբրև բոլգարական զանի կանդիդատների վրա:

—Սօֆիայից գրում են, որ իբրև թէ Ստամբուլի վարչութեան դէմ բողոքողների թիւը մեծանում է:

—Փարիզի լրագիրները հաղորդում են, որ եւրոպական զլուստր պետութիւններից մի քանիսը նորից դիմեցին Բ. Կրան բոլգարական հարցի առիթով:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԻՆ

Կ. Պօլսում հրատարակվեցաւ մի նոր հայերէն ամսագրի առաջին տետրակը՝ «Երթարան» վերնագրով:

«Neue Freie Presse» լրագիր հաղորդում է, որ վիլհելմայի համալսարանում հիմնված են ուսաց լեզուի հրապարակական կուրսեր: Ունենդիրների թիւը սպասածից աւելի է:

Պետերբուրգում, սինդի հրատարակած տեղեկութիւններից երևում է, որ ուսաց հոգեւորականների թիւը 84,074 է:

Լօնդօնի լրագիրները հաղորդում են, որ յայտնի երգչուհի Նիլսոն մտադիր է բոլորովին թողնել բեմը: Իր ամուսնութիւնից յետոյ նա առհասարակ ստուշ էր բեմից, և այս օրերս նա տալու է իր հրաժեշտի կոնցերտը Լօնդօնում:

Հէսսեն-Կասելի դքսութեան մէջ գտնվող կրեդիտական հիմնարկութիւնները այս օրերս մի ընդհանուր ժողով կազմելով՝ վճռեցին մի ընկերութիւն հիմնել վաճառականների և վախառութեան դէմ կռուելու համար: Ընկերութեան անդամները պարտաւորվում են տեղեկութիւն տալ զատառտանական վարչութեանը վախառութեան բոլոր գործերի մասին, և ոչինչ գործ չունենալ ոչ մի վախառութիւն:

Անդլիայի հնդկական գաղթական երկրներում նորերումս բացվեցաւ մի նոր համալսարան. դա չորրորդ համալսարանն է, և հիմնվեցաւ Ալլահաբադում: Տեղական մամուլը համակրութեամբ ողջունեց նոր համալսարանի բացումը, իբրև երկրի առաջադիմութեանը նպաստող մի նոր ոյժ:

ՄՇԱԿԻ ՀՆՈԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՍՏՈՒՍՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՑ

ՊԵՏԵՐԲՈՐԳ, 2 մարտի: Բարձրագոյն հրամանով, ուրբաթ օր, Վիլհելմ կայսրի մահուան պատճառով, լուծարականների Պետրոս-Պօղոս եկեղեցում ժամերգութիւն կը լինի, պետական խորհրդի անդամներին, մինիստրների, սենատօրների, պալատի բարձր աստիճանաւորների և զենեւրախոյտների ներկայութեամբ: Ամենքն էլ պէտք է լինեն սղազեղան, իսկ նրանք որոնք ունեն պըրուսական ժապաւէններ, պէտք է կրեն այդ ժապաւէնները: Նոյն օրը, Վիլհելմ կայսրի թաղման պատճառով, բօրսան և կայսերական թատրոնները փակ կը լինեն:—Հրատարակված է զինուորական-ձեռնարկի թիւը: Սերգէյ և Պավել ֆօն-Վիլդի անձի, կարողութեան և դործերի վրա դըրած խնամակալական վարչութիւնը վերցված է: «Русский Кухарь» լրագրի հատուկ վաճառելը նորից թողարկվեցաւ:

ԲԵՐԼԻՆ, 2 մարտի: Ֆրիդրիխ կայսրի մանի-ֆէստը ամեն տեղ լաւ տպաւորութիւն թողեց, մանաւանդ մանիֆէստի վերջին խօսքերը, որոնցով յայտնվում է, թէ կայսրը ամեն ջանք գործ պիտի դնէ, որպէս զի նոյն իսկ յաղթական պատերազմներ չը մղի, և կը ձգտի դէպի պետութեան բարօրութիւնը բացառապէս խաղաղ միջոցներով: ԼՕՆԴՈՆ, 2 մարտի: Համայնքների ժողովում յայտնված է, որ Պիլիքի և Սիբրիի (?) չըջանեն: րը վերջնականապէս միանում են հնդկական կայսրութեան հետ:

ԼՕՆԴՈՆ, 2 մարտի: Համայնքների ժողովում վիճարանութիւններ տեղի ունեցան այն հարցի առիթով, որ Հնդկաստանի ֆինանսները վատ դրութեան մէջ են այն քաղաքականութեան չըջանալով, որին հետևում են Հնդկաստանի հիւսիս-արևմտեան սահմանի վրա: Լօրդ Չերչիլ, պաշտպանելով այդ քաղաքականութիւնը, յայտնեց, որ Հնդկաստանի ֆինանսական դրութիւնը իրաւի վատ է, բայց դրա հետ միասին նկատեց, որ սերտ կապ կայ Հնդկաստանի ծախսերի և այն քաղաքականութեան մէջ, որին հետևում է Անգլի-

